

חוות דעת: הצעת החוק קבלת ילד למעון יום התשפ"ה-2024

ד"ר גלעד מלאך ועו"ד שלומית רביצקי טור-פז

הצעת החוק שבנדון מבקשת לאפשר סבסוד למעונות יום למשתמטים מחובת הגיוס ואף נותנת להם עדיפות על פני האוכלוסייה העובדת והמשרתת. בכסות של עידוד תעסוקת נשים מסתתרת הצעת חוק החותרת תחת עקרון השוויון ותחת פסיקת בג"ץ, מעודדת אי תעסוקה ומזיקה לכלכלה. ההצעה מוסיפה חטא על פשע בכך שבמקביל לכישלונה של הממשלה בגיוס חרדים ולפסיביות שהיא נוקטת נוכח הפרה בוטה של החוק, היא כן פועלת למען קידומו של חוק מימון השתמטות שיסתום את הגולל על גיוס חרדים.

א. רקע

חה"כ אייכלר ואח' הניחו על שולחן הכנסת הצעת חוק לשינוי הקריטריונים לקבלת ילדים למעונות יום ומשפחתונים מפוקחים (להלן, **מעונות**).¹ וזאת על רקע העיכוב בחקיקת התיקון לחוק שירות ביטחון העוסק בפטור חרדים משירות צבאי (להלן, **חוק הפטור**).² תמצית הצעת החוק היא שהקריטריון לבחינת סדר הקדימות לקבלה למעון ולבחינת זכאות להשתתפות המדינה בעלות שכר הלימוד בו יהיה עבודת האשה בלבד. יחד עם זאת, תבחיני ההכנסה לנפש ימשיכו לכלול גם את הכנסת האשה וגם את הכנסת האיש (או העדרה). המטרה המוצהרת של מציעי החוק היא מימוש הפוטנציאל התעסוקתי של נשים.³

הקריטריונים הקיימים מזה שנים רבות במבחי התמיכה למעונות היום קבעו כי תנאי לקבלת סבסוד מדינתי הוא שעל שני בני הזוג לעבוד או ללמוד.⁴ חריג לכלל זה קבע שגם אברכים שלומדים תורה ייחשבו כמי שלומדים לצורך התמיכה ויהיו זכאים לסבסוד מדינתי.⁵ עם זאת, בעקבות פקיעת פרק ג1 לחוק שירות ביטחון ביוני 2023 בטל מעמד דחיית השירות של חרדים בגילי 18-26.⁶ כתוצאה מכך הם חייבים בשירות צבאי ואינם זכאים עוד לסבסוד מדינתי במעונות.⁷ שר העבודה ביקש לפרסם מבחני

¹ הצעת חוק קבלת ילד למעון יום והשתתפות המדינה בעלות שכר הלימוד בו, התשפ"ה-2024. 4931/259.

² תיקון 26 לחוק שירות ביטחון, התשפ"ה-2024.

³ ראו דברי הסבר להצעת החוק.

⁴ ראו במבחן התמיכה של שנת תשפ"ד. https://www.gov.il/BlobFolder/rfp/daycare-subsidies_daycare-support-tests.pdf. על פי מבחני התמיכה על שני ההורים להיות עובדים (הכנסה ברוטו 3,159 ₪ ופחות להורים יחידנים ובכמה מקרים נוספים), לומדים (בהיקף של 24 שעות שבועיות במסגרת להכשרה מקצועית, אולפן לעולם, מוסד אקדמי מוכר, לימודי תעודה ולימודים במוסדות תורניים נתמכים), עובדים ולומדים, משרתים בצבא או בשירות הלאומי אזרחי או מקבלי הבטחת הכנסה וקצבת נכות. המיקום בתור למעונות וגובה התמיכה תלויים בהכנסה לנפש (הכנסת משק הבית ברוטו חלקי מס' הנפשות) ובמס' הילדים הלומדים במועון מוכר.

⁵ ראו שם סעיף 4.2.7.

⁶ בג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הבטחון וכמו כן בג"ץ 7525/23 שעסק במימון הישיבות.

⁷ מכתבו של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה ד"ר גיל לימון מה-11.8.24 לשר העבודה, מר יואב בן צור, "תמיכות משרד העבודה במלש"בים חרדים בגין תשלום שכר לימוד במעון או במשפחתון בעקבות פסק הדין בבג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון.

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

ברנרד מרכוס

יו"ר בינלאומי

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

אלי גרונר

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מזל מועלם

שגריר לשעבר סלי מרידור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א

עו"ד אבי פישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אבה, קנדה

אן אפלבוואם, ארה"ב

פרופ' ורנון בוגדנור, בריטניה

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן בריי, ארה"ב

ד"ר ג'וזף ג'וכה, גרמניה

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב

פרופ' רוברט מנקין, ארה"ב

פרופ' כריסטוף מרקשטיס, גרמניה

ד"ר שרון נריאן, ארה"ב

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט סטפנס, ארה"ב

פרופ' ארווין קוטלר, קנדה

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב

פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר

פרופ' קרנית פלוג, מחקר

ד"ר ישי ג'יסין פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' איני אטר

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן [אורח]

פרופ' עמית כהן

מר תומר לוטן [אורח]

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' דניאל סטעמן

פרופ' בני פורת

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמון

מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

תמיכה ל-3 חודשים בלבד ובמהלכם לגבש תבחינים חדשים אשר יאפשרו הטבות לחרדים חייבי גיוס, ולבסוף הקפיא את התמיכות לחלוטין תוך שמוגשת הצעת חוק נשוא חוות דעת זו מטעם ח"כים ביהדות התורה ובמפלגתו (ש"ס), הצעת חוק למבחני זכאות חדשים.

עד שיוכרע גורלה של הצעת החוק, נוצרת מיניה וביה פגיעה מתמשכת בכ- 65,000⁸ משפחות בעלות הכנסה נמוכה אשר סבסוד המעונות שלהן מוקפא ומעוכב בידי שר העבודה. אי פרסום קריטריונים לסבסוד מעונות לשנת תשפ"ה מחזיק את המשפחות זכאיות הסבסוד מכל המגזרים כבנות ערובה לקידום הצעתו.

ב. ביקורת על הצעת החוק

1. תכלית החקיקה אינה ראויה: סיוע למשתמטים מגיוס

המטרה המוצהרת של מציעי החוק הינה עידוד תעסוקת נשים, אך בפועל נועד החוק לסייע לגברים חרדים שמחויבים בשירות צבאי אך אינם מתגייסים. הצעירים החרדים חייבי הגיוס הם הקבוצה היחידה שאינה זכאית לסיוע במצב המשפטי הנוכחי והצעת החוק מבקשת להכניס קבוצה זו לתבחינים. מבחן התמיכה הקיים, שחרט על דגלו קידום תעסוקת הורים, כבר מעודד תעסוקת נשים וכל אשה עובדת זכאית לסבסוד בהתאם למבחן הכנסה לנפש. יתירה מכך, המצב הקיים כיום - ערב הצעת החוק החדשה - מתעדף משפחות חרדיות הן בכך שמבחן ההכנסה לנפש מיטיב עם משפחות מרובות ילדים והן בכך שהוא רואה באברך הלומד בכלל כאילו למד לימודים המקדמים את הכנסתו. כל הקריטריונים האחרים, המהווים תנאי כניסה לזכאות לסבסוד מעונות, קשורים בעבודת ההורים או בלימודים המקדמים אופק תעסוקתי – לימודים אקדמיים, לימודים באולפן עברית והכשרה מקצועית. רק נשות אברכים זכאיות לקבל סבסוד למרות שבני זוגם לומדים בכלל ואינם ממצים הכנסה ופרנסה. ועוד, בניגוד לכל הקריטריונים האחרים, לימודים בכלל אינם תחומים בזמן וזאת בניגוד ללימודים אקדמיים או להכשרה מקצועית המוגבלים לשנים ספורות מעצם טיבם, ראיה נוספת לכך שאין מדובר בלימודים מקדמי פרנסה.⁹ הוכחה לכוונת המחוקק להחזיר את התמיכה באופן מידי רק לקבוצת חייבי הגיוס מפרי החוק ניתן לראות בכך שהשינוי המוצע משנה את הסבסוד רק ביחס למי שכבר נרשם למעונות לתשפ"ה, היינו חייבי הגיוס, ולא מאפשר למי שלא היה כלול בקריטריונים עד אז להירשם, היינו לא-חרדים שבחינת עבודת האשה בלבד מיטיבה איתם. למען הסר ספק, היעוץ המשפטי לא ביקש לבטל לחלוטין את הסבסוד לאברכים, אלא רק לאלו החייבים בשירות צבאי ואינם פועלים על פי חובה זו.

שיעור החרדים השולחים את ילדיהם בפועל למעונות גבוה לאין ערוך מחלקם באוכלוסייה: בעוד חלק החרדים באוכלוסייה עומד על כ-

⁸ גבריאל גורדון (2024), [סבסוד מעונות יום בישראל במגזרים השונים – דיון בתרחישי סבסוד על רקע סוגיית גיוס החרדים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה. הנתונים חושבו בחדר המחקר של הלמ"ס בהתאם לנתוני 2022. שנת 2022 שלחו למעונות מפקחים 89,250 משפחות, 103,981 ילדים. מקרב החרדים 83% זכאים לסובסידיה, מקרב הערבים – 47% ומתקרב היהודים הלא חרדים – 53%.

⁹ כך למשל, לימודים לדוקטורנט אינם יכולים להיחשב כלימודים לצורך תבחיני המעונות.

14%, חלקם בסבסוד היה 55%. זאת לעומת הערבים שחלקם באוכלוסייה עומד על 21% ובסבסוד – 6%, והיהודים הלא חרדים שחלקם באוכלוסייה 65% ובסבסוד – 39% בלבד (הנתונים לאורך כל החו"ד - על פי מחקרו של גבריאל גורדון במכון הישראלי לדמוקרטיה נכון לשנת 2022).

ועוד, האופן שבו מנוסחים מבחני התמיכה אפשרו ל-70% מהמשפחות עם ילדים עד גיל 3 להיות זכאיות לתמיכה. הוצאת חיבי הגיוס מן הזכאות מקטינה את הקבוצה ל-59%, אולם הצעת החוק מקפיצה אותה ל-74%¹⁰.

יוצא אפוא שמבחני התמיכה מסייעים כיום לנשים עובדות בכלל ולעובדות חרדיות בפרט. הקבוצה היחידה שהפסיקה להיות זכאית לסבסוד מעונות הינה קבוצת האברכים שמיועדים לשירות צבאי והצעת החוק נועדה לעקוף את חובת השירות שלהם ולהמשיך לסבסוד אותם. על פי נתוני משרד העבודה מדובר ב-6,700 אברכים מלש"בים בגילאי 18-27.

הצעת חוק זו לא נועדה לתכלית ראויה, כיוון שהיא נועדה לסייע לעבריינים שאינם מתייצבים לשירות צבאי כנדרש מהם. מדינת ישראל אינה יכולה ביד אחת לדרוש מהצעירים החרדים חיבי הגיוס למלא את חובתם ובידה השנייה לממן ולעודד את השתמטותם ואת עבריינותם, בייחוד בשעת מלחמה, ולהוציא חוטא נשכר.

2. פגיעה באוכלוסייה המשרתת והעובדת ופגיעה בשוויון

הצעת החוק תביא להעדפת המשתמט החרדי בסבסוד על פני אוכלוסיות אחרות, ובכך תפגע באופן לא שוויוני ולא סביר באוכלוסייה המשרתת והעובדת. הקושי טמון בכך שמי שלא מקיים את חובתו החוקית יקבל אותה הטבה כמי שמקיימה. יתירה מכך, ישנן משפחות אשר לא יזכו להתקבל כלל למעונות בין בסבסוד ובין שלא בסבסוד בשל קבלת ילדו של מי שהפר את חובתו. העדפת המשתמטים מגויס תביא לפגיעה שתי קבוצות עיקריות: (1) חרדים משרתים ועובדים ו-(2) לא-חרדים (יהודים וערבים) עובדים:

חרדי שפנה לשירות צבאי ועם תום השירות יצא לעבוד, צפוי להתמודד בקבלה למעון יום מול חרדי שמשתמט מחובתו החוקית. כיוון שתנאי הקבלה המוצעים בחוק אינם מתייחסים למעמד של הגבר אלא למעמד העבודה של האשה בלבד, וכיוון שסדר הקדימות המוצע קשור במבחן ההכנסות של הגבר והאשה במשותף, במרבית המקרים הגבר החרדי העובד לא יתקבל למעון ואילו המשתמט יתקבל. המעונות והמשפחתונים המפוקחים הם משאב בחסר שאין בידו לענות על הדרישה. בשנת 2022, בשל חוסר במקום, רק כמחצית מן החרדים שעמדו במבחני הזכאות לסבסוד, הצליחו להתקבל בפועל למעונות. לכן, אי-ההתחשבות באי-השירות של הצעיר החרדי מעדיפה אותו בפועל על פני החרדי העובד.

¹⁰ זאת לעומת 28% מן היהודים הלא חרדים ו-26% מן הערבים שעומדים כיום בתנאי הזכאות, ואשר יעלו ל-38% ול-32% אם תתקבל הצעת החוק הבודקת רק את עבודת האשה.

הקריטריונים המוצעים בחוק פוגעים גם בגברים עובדים, יהודים וערבים. עובדים שהכנסתם נמוכה או בינונית יאלצו להתמודד בקבלה למעון מול גברים שנמנעים מלצאת לעבוד כלל ויושבים בטל. על פי הצעת החוק, האחרונים יועדפו על פני הגברים העובדים, משום שבהצעה מוצע להתעלם לחלוטין מעיסוקיו של הגבר. במרבית המקרים ועל סמך מבחן ההכנסות, ילדו של הגבר שאינו עובד יקבל קדימות בקבלה למעון ובסבסוד, זאת על חשבון משק בית שבו שני בני הזוג עובדים. ושוב, כיון שמדובר במשאב בחסר, ילדו של הגבר העובד לא יתקבל כלל למעון משום שבמבחן ההכנסה הגבר שאינו עובד יעקוף אותו.¹¹ בכך נוצר אי-שוויון מובהק אף יותר.

כתוצאה מכך מעונות היום ייהפכו מכלי שמעודד יציאה לעבודה לכלי שמעודד אי-יציאה לעבודה גם במגזרים שאינם חרדים. קבוצה ייחודית בתוך הגברים העובדים שתופלה לרעה היא בני זוג חד-מיניים אשר הצעת החוק המתמקדת בעבודת האשה אינה נותנת להם מענה כלל.

הצעתה של מפלגת הציונות הדתית לתגמל חיילי מילואים בכך שיוקדמו בתור על פני אחרים אינה פותרת בעיות אלה. במקרה שתחוקק הטבה המקציבה סבסוד נקוב לאנשי המילואים למרות שכרם הגבוה יחסית, הרי שקידומם יהיה על חשבונן של משפחות עובדות שהכנסתן נמוכה ביותר ואשר שירתו ברובן בשירות חובה וחלקן אף בשירות מילואים בשנים קודמות. כמו כן, קידומם של אנשי המילואים בתור לסיוע במעונות לא ימנע מן המלש"בים החרדים מִפְרִי חובת הגיוס מלקבל הטבות בגין השתמטותם, משום שהמעונות לחרדים וללא חרדים נפרדים למגזרים השונים, ממוקמים בשכונות נפרדות, והתורים אליהם אינם מתערבבים אלו באלו.

3. פגיעה בסיכוי לגייס חרדים

חוק גיוס אפקטיבי שיש לו סיכוי להביא לגיוס חרדים מוכרח לכלול סנקציות משמעותיות למי שאיננו מתגייס. במצב המשפטי הנוהג כיום שבו חלה על כלל החרדים בגילי גיוס חובת גיוס, הסנקציה היחידה שמתייחסת ישירות אל הפרט ומהווה תוצאה לבחירתו שלא להתגייס היא היעדר זכאות לסבסוד מעונות. ביטולה של סנקציה זו יקטין את הסיכויים לקדם חוק גיוס בכלל וכוזה שכולל סנקציות משמעותיות בפרט.

יתירה מזאת, המדינה כמעט ואינה עושה פעולות לגיוס החרדים למרות שחלפו למעלה מארבעה חודשים מאז פסק בג"ץ ב-25 ביוני 2024 כי על הצעירים החרדים להתגייס.¹² הפעולה האחת שעשתה המדינה באמצעות הצבא בשליחת 3,000 צווי גיוס לכ-3% בלבד מ-90,000 הצעירים החרדים בגילי גיוס נכשלה והצליחה להביא להתייצבותם של כ-230 צעירים בלבד, פחות מ-10% מהמעטים

¹¹ בשנת 2022, ב-79% ממשקי הבית היהודים לא חרדים הזכאים לסבסוד וב-83% ממשקי הבית הערבים הזכאים לסבסוד שני בני הזוג עבדו. לעומת זאת בקרב החרדים, שני בני הזוג עבדו רק ב-20% ממשקי הבית הזכאים לכך ואילו ב-74% ממשקי הבית החרדים הזכאים האב למד והאם עבדה. אם תעבור הצעת החוק, יצטרכו אנשים עובדי להתמודד מול בטלנים אשר אינם עובדים או לומדים שיתחרו מולם – 5% בקרב מי שיהפוך זכאי בחברה החרדית, 25% בחברה היהודית הלא חרדית ו-20% בחברה הערבית. גורדון, שם.

¹² ראו בג"ץ 6198/23 לעיל.

שנקראו. רק 800 בחורים ממי שנקרא ולא התייצב הוכנסו לרשימת טעוני הביטוח בנתבי"ג שעשויה לעכב את יציאתם מן הארץ. גם ועדת החוץ והביטחון של הכנסת עוד לא התקדמה בדיוניה אודות התיקון לחוק שירות ביטחון.¹³ לא נעשתה כל פעולה ממשלתית לאכיפת חוק שירות ביטחון והחלטת בג"ץ או לחקיקתן של סנקציות כלשהן על מפרי החוק. על רקע מציאות זו, הניסיון לחוקק הטבה בתנאיהם של מפרי החוק המשתמטים מגיוס על חשבונם של מקיימי החוק בוטה אף יותר. פעולה זו שולחת מסר לציבור כולו כי אין צורך לקיים את החוק וכי לא יקרה דבר למתנערים ממנו; היא סותרת על פרצופם של אנשי ונשות מילואים המשרתים מאות ימים בזמן מלחמה ארוכה ועקובה מדם; והיא שמה לאל את הצהרות הקואליציה כי רצונה לחוקק חוק שיביא לגיוס.

4. עקיפת החלטת בג"ץ

פסק הדין בעניין גיוס תלמידי ישיבות חרדים ביוני 2024 קבע כי "בהעדר בסיס חוקי לדחיית השירות, נשמט הבסיס החוקי לעידוד ולתמיכת המדינה בפעילותם של אלה שנמנעים מגיוס" (פסקה 69). המשנה ליועצת המשפטית לממשלה ד"ר גיל לימון במכתבו לשר העבודה שזכר לעיל הוסיף כי בכלל זה אסורים עידוד ותמיכה של המדינה באמצעות סבסוד למעונות ללימודיהם התורניים של המשתמטים מחובת הגיוס. כמו כן הנחתה היועצת המשפטית לממשלה את הממשלה מיד לאחר פסיקת בג"ץ הגיוס להימנע מכל פעולה להעברת כספים שיש בה משום תמיכה בפעילותם של אלה הנמנעים מגיוס, או שיש בה משום עקיפה של פסק הדין באמצעות תקצוב המלשבי"ים מפרי החוק ממקורות אחרים. בהצעת החוק של חה"כ אייכלר ואחרים הנדונה כאן (ומציינת במפורש שהיא מבקשת לגבור על מבחני התמיכה ועל הוראות הנוהל) יש משום עקיפה שכזו, בהיותה הצעה המיטיבה עם קבוצת חייבי הגיוס המשתמטים מחובתם, ועם קבוצה זו בלבד.¹⁴

כל הפגמים שהוצגו עד כה מהווים כל אחד לחוד וכולם יחד פגיעה חמורה בעקרון השוויון ובביטחון ישראל. לא זו בלבד שחובותיהם של צעירים חרדים היו שונות ומופלות לטובה מאלה של צעירים שאינם חרדים במשך שנים רבות, ואף לאחר שנקבעה החובה, המדינה אינה עושה כמעט דבר על מנת לכפותה, אלא שהצעת החוק מבקשת להפלות את מפרי החוק המשתמטים מחובה השירות לטובה ולהעניק להם סיכוי טוב יותר לסבסוד מעונות מאשר למקביליהם העובדים והמשרתים. עוד מבקשת ההצעה לעקוף את החלטת בג"ץ בעניין ולסתום את הגולל על הסיכוי לעודד את המלשבי"ים באמצעות סנקציה כלכלית לציית לחוק, לשאת בנטל השירות ולהביא לשוויון בעתיד. פגיעה זו בעקרון השוויון אף אינה מידתית ביחס ליתרונות שיושגו מהצעת החוק.

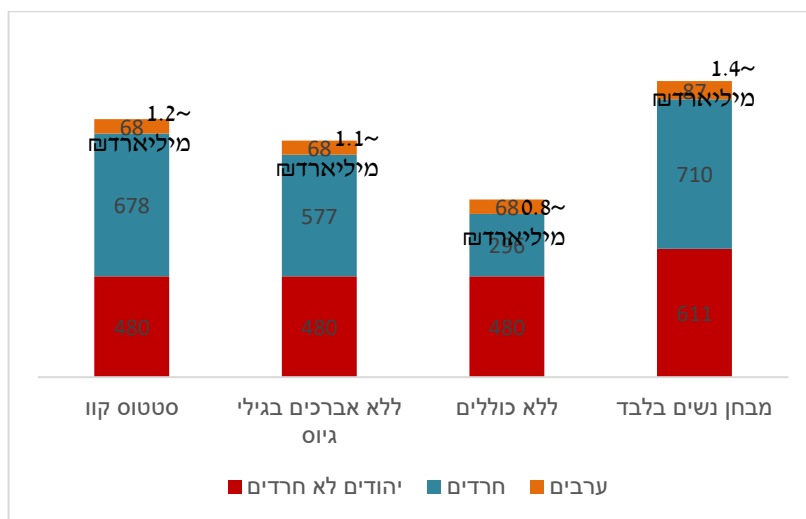
¹³ עד כה התנהלו 12 דיונים בנושא תיקון 26 לחוק שירות ביטחון, אולם רק שניים מהם על סעיפי החוק, והאחרון שבהם לפני למעלה מחודשיים.

¹⁴ עקיפה נוספת של כללי המינהל התקין מצויה בכך שההצעה הוגשה כהצעת חוק פרטים ולא בפרסום מבחני תמיכה חדשים, ככל הנראה כדי לעקוף את היעוץ המשפטי לממשלה ואת אנשי המקצוע במשרד העבודה.

5. פגיעה בכלכלה - עלות גבוהה של החוק ועידוד אי עבודה

מלחמת "חרבות ברזל" יצרה מחסור ניכר בלוחמים כמו גם בור כלכלי עמוק. לא רק שהחוק המוצע מקטין את הסיכוי שחרדים יסייעו באמצעות שירות צבאי אלא הוא עתיד להוות נטל כלכלי גדול. מעונות היום סובסדו בשנת 2022 בהיקף של כ-1.2 מיליארד ₪ בשנה, למעלה ממחציתם לזכאים חרדים. הסבסוד הממוצע של משק בית חרדי עמד על 2,200 ₪ בחודש (לעומת 1,400-1,500 ₪ במגזרים האחרים).¹⁵ הפחתת הסבסוד השנתי של ילדי המשתמטים משירות צבאי תחסוך כ-100 מיליון ₪ בשנה, ואילו הרחבת הזכאות לילדים של גברים שאינם עובדים מכל המגזרים כפי שמוצע בחוק מחזירה את 100 המיליון הללו ומוסיפה עליהם עוד 200 מיליון עד 300 מיליון ש"ח בשנה עד לסכום של 1.4 או 1.5 מיליארד ש"ח.¹⁶

תרשים: סכום תקציב הסיוע למעונות מפוקחים במיליוני שקלים לפי קבוצות אוכלוסייה, בתרחישים שונים

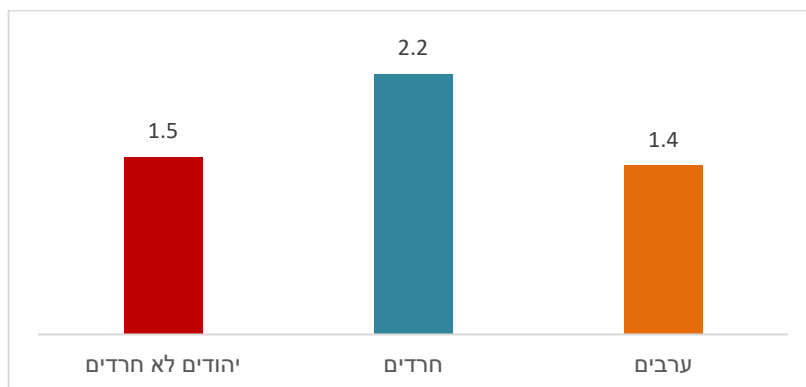

מקור: עיבוד המכון הישראלי לדמוקרטיה לנתונים שהופקו בחדר המחקר של הלמ"ס.

¹⁵ גורדון, שם.

¹⁶ הפער קשור בשאלה אם המצב המשפטי הקיים האוסר לתמוך באברכים חייבי גיוס חל גם על אותם אברכים אשר עובדים בהיקף משמעותי (בניגוד להסדר תורתו אומנותו) ולפיכך יכולים לבוא בשערי מבחן הזכאות לסבסוד בלי קשר לרישומם בישיבה. במידה ואלה נכללים באיסור התמיכה, מדובר בכ-300 מיליון שקלים. במידה ולא – מדובר בכ-200 מיליון שקלים.

תרשים: גובה סובסידיה ממוצע בקרב זכאים לסיוע לפי קב' אוכלוסייה, באלפי שקלים בחודש, 2022

מקור: עיבוד המחבר לנתונים שהופקו בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה

יתירה מזאת, כפי שצוין, הצעת החוק מעדיפה להעניק הנחה במעונות יום למי שאינו עובד על פני מי שעובד ובכך היא מעודדת העדר השתתפות בשוק העבודה ואבטלה בקרב כלל המגזרים.

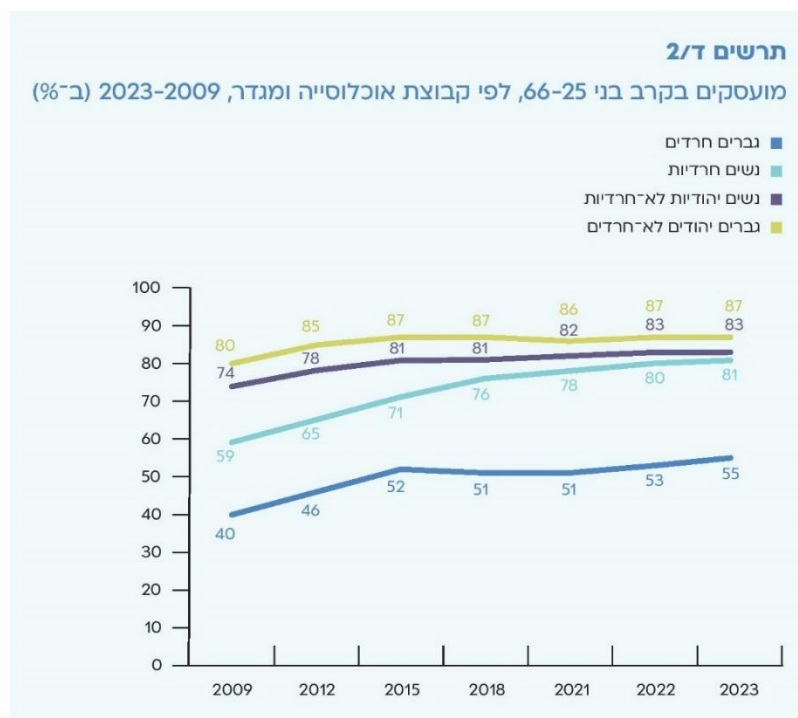
מיצוי תעסוקה והכנסה של שני בני הזוג הוא תנאי ליציאה מעוני. מחקרים שנעשו במשרד האוצר הראו כי תחולת העוני במשקי בית בישראל שבהם יש מפרנס אחד גדולה פי ארבעה מזו שבמשקי בית בהם יש שני מפרנסים ויותר.¹⁷ קל וחומר שאין לתמרץ במכוון אי יציאה לעבודה של אחד מהמפרנסים הפוטנציאליים כפי שנעשה בהצעת חוק זו.

ג. התמודדות עם טענותיהם של מציעי החוק ותומכיו

1. הטענה: ללא סבסוד, נשים חרדיות יפסיקו לעבוד אולם גם אם לא תעבור הצעת חוק המעונות, נשים חרדיות ימשיכו לעבוד!

יציאת נשים חרדיות לעבודה הינו תהליך ארוך שנים שהוא תוצאה של היווצרות "חברת הלומדים" החרדית ושל הצרכים הכלכליים של משק הבית החרדי. תפקיד האשה כמפרנסת מוטמע עמוק בחינוך ובהכשרה של הבנות החרדיות בבית הספר ולאחריו. בשני העשורים האחרונים, מאז השינוי בכללי התקצוב של קצבאות הילדים ב-2003 ניתן לראות מגמה ברורה ויציבה של עליה בתעסוקת הנשים. הטענה שכתוצאה מהיעדר סבסוד מעונות נשים חרדיות יפסיקו לעבוד איננה מתיישבת עם אורח החיים הקיים של הנשים החרדיות ש-80% מהן יוצאות כיום לעבוד, כמעט כמו שיעורן של נשים יהודיות שאינן חרדיות.

¹⁷ עיבוד אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר לסקר הוצאות של הלמ"ס, 2021.

הערה: משנת 2014 שיטת החישוב היא לפי הגדרה עצמית. עד לשנת 2014 הנתונים הם לגילי 25-64. נתוני 2023 מתייחסים לשלושת הרבעונים הראשונים בלבד.

מקור: לי כהנר וגלעד מלאך, שנתון החברה החרדית בישראל 2023, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

יתירה מכך, הטיעון שנשים יפסיקו לעבוד איננו סביר גם ברמה הכלכלית. עלות המעונות ללא סבסוד נעה בין 2,000 ל-3,500 ₪ לחודש, בתלוי בגיל הילד ובסוג המעון או המשפחתון. ילד נוסף במערכת מזכה בהנחה גם ללא סבסוד (המידע מתפרסם באתר משרד העבודה). הכנסה ממוצעת של אשה חרדית בת 31-32 עומדת על כ-6,500 ₪ בחודש. כלומר, אפילו שכר לימוד בגין שני ילדים מתחת לגיל שלוש לא יגיע לסף השכר, ובוודאי שלא שכר לימוד עבור ילד אחד. מסגרות לא מפותחות עולות פחות. מדוע שאשה תעדיף שלא לעבוד כלל כאשר מעון עולה פחות משכרה? יתירה מכך, במצב שבו בן הזוג שלה הינו אברך יציאה לעבודה הינה כורח המציאות לפרנסת המשפחה ואי יציאה לעבודה תביא לכך שכמעט לא יהיה למשק הבית הכנסות. הטענה של אי יציאת נשים חרדיות לעבודה כתוצאה מן המצב הקיים איננה עומדת אפוא במבחן המציאות. הוכחה לכך ניתן למצוא גם בכך שנשים חרדיות לא צמצמו את היקפי תעסוקתן בשנת 2013, כאשר צומצמה זכאותם עקב שינוי שחל במבחני התמיכה. להיפך, העליה בתעסוקת הנשים החרדיות הינה עקבית ויציבה לאורך השנים. משק הבית החרדי, ככל משק בית בישראל וברחבי העולם, יצטרך לקבל החלטות הנוגעות לפרנסת המשפחה. כפי שהראינו, האפשרות הכי פחות סבירה היא הפסקת עבודתה של האשה. אפשרויות אחרות הן טיפול בילדים על ידי האב, בן או בת משפחה אחרים, מציאת מסגרת חלופית או יציאת האב לשירות צבאי וכך הבטחת הסיוע לשנים הבאות.

2. הטענה: אין לפגוע בילדים בגין פעולת הוריהם
אולם הזכות לסבסוד אינה 'זכות קנויה' ובידי האבות לשנות את מעמדם!

מצדדי החוק טוענים שגם אם האבות החרדים שמיועדים לשירות ביטחון הם מפרי חוק הרי שאין לפגוע בזכויות של ילדיהם למעונות. חשוב לציין שבמצב החוקי כיום יכולים אבות משתמטים משירות צבאי להמשיך ולשלוח את ילדיהם למעונות והפגיעה היא רק בסדרי העדיפות בקבלה למעון ובזכאות לסבסוד. הזכות לסבסוד איננה "זכות קנויה"¹⁸ ובייחוד למי שמפר את החוק. האחריות לכך שהילדים יזכו בסבסוד עומדת לפתחם של אבותיהם שיכולים לפנות לשירות צבאי או אזרחי שבו הם מחויבים ואז ילדיהם יזכו לסבסוד בדומה ליתר ילדי ישראל.

3. הטענה: מטרת הסבסוד למעונות יום הוא עבודת האשה ולא הגבר
אולם מטרת הסבסוד הנוכחית היא עידוד שילוב הורים בשוק העבודה!

היסטורית, אכן יש תימוכין לטענה כי מעונות היום נועדו לקידום עבודת האשה, אולם מאז שנת תשפ"ב שונתה תכלית התמיכה כך שתעסוק בעידוד שילוב הורים בשוק העבודה. יתר על כן, הטענה בדבר עבודת האשה כבר לא יכולה להישמע כאשר הנשים החרדיות מיצו למעשה את שיעורי השתתפותן בשוק העבודה, וכפי שזכר, שיעור תעסוקתן עומד על 80%, קרוב מאד לשיעור התעסוקה של נשים יהודיות לא-חרדיות העומד על 83%. מאידך, בעיית התעסוקה נמצאת דווקא בקרב הגברים החרדים אשר רק 54% מהם משתתפים בשוק העבודה, ואף אלה מרוויחים רק כ-50% מהגברים היהודים הלא-חרדים, בשל העדר השכלה והכשרה רלוונטית לשוק העבודה.¹⁹ לכן כוללים מאז ומעולם תנאי הזכאות לסבסוד מעונות עבודה או לימודים הן מצד האב והן מצד האם, ולכן כל קטגוריות הלימודים, למעט לימודים בכולל, הן כאלה המעודדות תעסוקה איכותית ומוגבלת ללימודים קצרי טווח שאכן מביאים לתעסוקה.

4. הטענה: הצעת החוק פועלת לטובת הנשים ולהגנה על זכויותיהן
אולם טובת האשה היא כי בן זוגה ישא עמה בעול המשפחה והפרנסה!

מן ההצעה כלל לא עולה הגנה על זכויותיה של האשה לעצמאות, לכבוד ולחופש עיסוק, אלא דווקא שימורה כמי שתפקידה במשפחה לגדל את הילדים נוסף לעול הפרנסה המוטל עליה, בעוד האב פטור מעול זה. כך, במידה והאם אינה עובדת ההנחה היא כי היא מטפלת בילדיה בעצמה, בעוד כאשר היא עובדת, ההנחה היא כי נדרש מעון. האב שאינו עובד אינו נדרש לשאת עמה בעול המשפחה.

¹⁸ ראו פס"ד של בג"ץ 3871/15 המרכז הרפורמי לדת ומדינה נ' ממשלת ישראל.

https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts/15/7/10/038/b12&fileName=15038710_b12.txt&type=4

¹⁹ כהנר ומלאך, שם.

5. הטענה: צמצום הסבסוד יוביל לשליחת ילדים למסגרות לא מפקחות אולם האשה החרדית, ככל הורה, תצטרך לאזן בין כלל השיקולים ולא תוכל לזכות בהטבות שאין למקבילותיה במגזרים האחרים!

אכן, עדיף כי ילדים בישראל ילמדו במסגרות מפקחות, אולם סוגיית ההנחות למעונות אינה הפליה של הילדים החרדים אלא להיפך, הטבה שניתנה להם יותר מאשר לאוכלוסיות אחרות, וכעת מפרי החוק שבהם, לא יזכו בה. הורים מכל המגזרים האחרים נאלצים לאזן בין עבודתם לטיפול בילדים, ולשקול שיקולים של קרבה גאוגרפית, קדימות בתור ועלויות ביחס למסגרת אליה ישלחו את ילדיהם, כך יאלצו לעשות זאת עתה גם חלק מבני המגזר החרדי. ההנחה כי לחרדים ישנה זכות מוקנה שאין לאף משפחה במגזרים אחרים לשלוח דווקא למסגרות מפקחות ולזכות בהנחות ובהטבות בהן, אינה יכולה לעמוד בפועל במבחן המציאות ואינה יכולה להיות מוצגת כהפליה. בוודאי כשמדובר במניעת ההטבה רק מקבוצה של מפרי חוק המשתמטים מחובתם בשעת מלחמה.

6. הטענה: לא כדאי להילחם בהטבות לקבוצה קטנה כל-כך, אולם קבוצה זו תלך ותגבר ככל שמצב אי-הגיוס ימשיך להתקיים!

משרד העבודה מדבר על כ-6,700 משקי בית ובהם כ-10,000 ילדים שאבותיהם הם אברכים חייבי גיוס שאינם משרתים ולכן יושפעו מחוק המעונות הנוכחי. למעשה, מבדיקה של המכון הישראלי לדמוקרטיה מדובר אפילו בפחות, משום שבקבוצה זו נכללים גם אברכי ישיבות ציוניות המשרתים בצבא.²⁰ אולם, השפעת שלילת ההנחה במעונות גדולה לעין ערוך בטווח הארוך. מעבר להיבט הסמלי והאידיאולוגי שבמתן הטבות למשרתים, הרי שבכל שנה מעתה ואילך יצטרפו לקבוצה זו מאות ואלפי אברכים חדשים, ואילו משקי הבית שנמצאים בתוכה לא ייפלטו ממנה, אלא אם כן, אב המשפחה ישרת בצבא או בשירות אזרחי. לכן, בטווח של כמה שנים קדימה ולאור הגידול הדמוגרפי בחברה החרדית, המספר יגדל פלאים בתוך זמן קצר ויהפוך לסנקציה המרתיעה והמופעלת על עשרות אלפי משפחות אברכים.

7. הטענה: במקביל לחוק המעונות נעביר חוק המעניק תגמולים משמעותיים לחיילי המילואים שיחפה עליו, אולם תגמולי מילואים אינם פותרים את בעיית הלוחמים החסרים, טובה "ציפור" ביד לעומת כזו שתהיה עוד זמן רב "על העץ"!

בשדה הפוליטי מוצע לוותר על חוק המעונות כימחירי שניתן לשלם בתמורה לחוקים אחרים המבטיחים תגמולים משמעותיים לחיילי ולחיילות המילואים. זוהי מחשבה מוטעית משתי סיבות. ראשית, חיילי וחיילות המילואים זקוקים להחלפה מתחת לאלונקה. הם עושים ימים ולילות בשירות, מקריבים קרבנות משפחתיים, כלכליים ונפשיים קשים וחלקם מאבדים את חייהם. תגמול כלכלי לא יסייע להם בקושי העיקרי הפוקד אותם ואותנו. שנית, התגמולים המוצעים לא יביאו את החרדים להתגייס. "גזרים" הוצעו במשך שנים ארוכות, וללא "מקלות" לצידם הם מסייעים רק במעט שבמעט. מה גם שמרבית

²⁰ וכן, כ-2,000 מתוך האברכים עובדים בהיקף משמעותי בניגוד להסדר תורתו אומנותו, ומעוררים שאלה משפטית-פרשנית, אם שלילת ההטבות לחיילי גיוס משתמטים תחול רק על מי שמקבל הטבות מכוח לימודיו בכולל, או גם על מי שמקבל הטבות מכוח עבודתו.

התגמולים המוצעים כמו הנחות בשכר לימוד באקדמיה אינן רלוונטיות כלל למרבית החרדים ובוודאי שלא ישפיעו על בחירותיהם. יתירה מכך, טובה ציפור אחת ביד מאשר שתי ציפורים על העץ. כוחה של 'סנקציית' המעונות שהיא כבר גלומה במצב המשפטי הקיים נוכח פקיעת פרק הפטור בחוק שירות ביטחון והחלטת בג"ץ. לוותר על תמריץ קיים עבור תמריץ עתידי שלא ידוע אם ומתי יתרחש והוא כפוף להשקעה כספית עצומה בתקופה של קיצוצים חדשים, זו טעות קשה.

ד. סיכום

הצעת החוק לשינוי מבחני הזכאות למעונות כך שתתמקד בעבודתה של האם בלבד היא **הצעה פסולה**. בראש ובראשונה בהיותה **פרס למשתמטים** מחובת הגיוס בשעת מלחמה. **תכלית ההצעה בלתי ראויה ופוגעת בעקרון השוויון באופן לא מידתי** בהיותה מיטיבה עם קבוצת המשתמטים ושומרת על הטבותיהם הכספיות למרות שהם מפריס חוק. **ההצעה מבקשת לעקוף את המצב המשפטי החדש שנובע מפקיעת פרק הפטור בחוק הגיוס ומפסיקת בג"ץ ולהפוך חוטאים נשכרים ובכך היא פוגעת גם בביטחון המדינה**.

בנוסף, לחובת ההצעה עומדים גם **שיקולים כלכליים כבדי משקל בהיותה יקרה למשק ומעודדת אי עבודה**. עוד פוגעת ההצעה בקבוצות שונות בתוך המשק נוסף לאנשי המילואים, כגון הגברים העובדים מהמגזרים שאינם חרדים, החרדים המשרתים והעובדים, הנשים החרדיות המופלות, זוגות חד-מיניים שאין להם מענה בהצעה המתמקדת באם, וכלל הזכאים שסבסודם מעוכב.

כמו כן ביקשנו לשלול את החששות כי בהעדר החקיקה המוצעת ייפגעו ההישגים המרשימים בקידום עבודת הנשים החרדיות או כי תיווצר הפליה בלתי צודקת כנגד נשים חרדיות או ילדים חרדים. ההיפך הוא הנכון. **ההפליה המצויה היא דווקא כלפי המשפחות והילדים שאינם חרדים, ובוודאי כשזו ניתנת למשתמטים בשעת מלחמה**.

הצעתה של מפלגת הציונות הדתית לתגמל אנשי ונשות מילואים כלל אינה פותרת את פגמיה של ההצעה, כמו גם ההצעות להעביר חוק תגמולים לאנשים ונשות המילואים.

לאור האמור לעיל, אנו סבורים כי כל מי שמתנגד לחוק פטור שלא יגייס חרדים, צריך להתנגד גם לחוק המעונות, וכי יש להוריד את הצעת החוק המוצעת מסדר היום.